

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА І СВІТОВИЙ КОНТЕКСТ

Анастасія Дучева,

*ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
магістрантка історико-філологічного факультету*

Науковий керівник:

*к. пед. н., доц. **Жанна Горіна***

ТЕКСТИ ФАНТАСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ ЯК ФЕНОМЕН МАСОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Лінгвостилістичний аспект аналізу художнього твору літератури для дітей і юнацтва – досить ефективна форма роботи на інтегрованих уроках української мови і літератури, оскільки фаховий розгляд тексту, проведений учителем-словесником з академічними цілями, здатен задовольнити й утримати інтерес учнівської молоді як до текстів класичної, так і сучасної літератури, до артефактів мистецтва, історії, культури українського народу. Водночас художня література жанру фентезі характеризується специфічним стилем і лексикою автора, колоритом фентезійного світу, відображеними у певних жанрово-стилістичних особливостях, як-от: а) вигаданий фентезі світ, створений за своїми законами; б) наявність магічного складника (незвичні істоти, явища, предмети); в) необмежена свобода автора у створенні вигаданої мови персонажів, імен, топонімів і т. ін. (Є. О. Канчура, Т. Рязанцева, А. Гурдуз, О. Філоненко, О. Тихомирова, Н. Дев'ятко).

Фантастика – один із найбільш широко потлумачених термінів сучасного літературознавства, яким позначено певний тип образності, систему зображально-виражальних засобів, а також особливий вид літератури, в якому фантастичне виступає домінантною темою, сполучаючись із відповідними прийомами зображення. Однією з форм фантастики виступає фентезі, якому притаманний «високий ступінь алегоричності і символіки, синкретизм

художньої форми і циклічність» [1, с. 54]. У літературознавчій енциклопедії за ред Ю. Коваліва наведено таке визначення: «Фентезі (англ. *fantasy*: ідея, вигадка) – жанровий різновид фантастики, в якому використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу, поєднані з реалістичною нарацією, змальовуються віртуальні світи із середньовічними реаліями, нетехнічною психологією. Такі твори не підлягають логічному тлумаченню як належні до наукової фантастики <...> визначальним для них є фатум, бінарна опозиція «добро-зло», винагорода за зусилля подолання перешкод, диво» [1, с. 54]. Дещо модифіковане тлумачення подає «Вікіпедія» з акцентом на типологічній схожості з науковою фантастикою й літературою хорор: «Фентезі (від англ. «*fantasy*») піджанр фантастики, різновид фантастичної літератури, який ґрунтується на використанні міфологічних або казкових сюжетів. Як правило, від наукової фантастики та літератури жахів фентезі відрізняється відсутністю (псевдо) наукових або макабричних тем, хоча усі три жанри мають багато спільного.

Відомо, що науково-фантастичний жанр виникнув під час промислової революції XIX ст., коли стрімкий розвиток технологій викликав у людей і страх, і водночас надію на краще майбутнє. Так з'явилися два напрями наукової літературної фантастики: в одному наука уявлялася як щось корисне (авторитетним представником цієї течії став Герберт Уеллс і його «Машина часу» (1895) і «Війна світів» (1898), які хоч і не були винятково оптимістичними, але описували майбутнє загалом позитивно), й інший напрям, який малював украй песимістичну картину майбутнього. Зокрема типовим піджанром у межах цього напрямку є звана антиутопія (напр., романи «О дивний новий світ» (1931) Олдоса Хакслі і «1984» (1949) Джорджа Орвелла) як завуальована або відверта сатира на тоталітарний режим. Надалі жанр набуває філософського забарвлення, коли, скажімо, в романі «Людина у високому замку» (1962) Філіп Дік розмірковує над метафізичними питаннями, які можуть виникнути у ймовірному майбутньому, а в «Солярисі» (1961) Станіслава Лема йдеться про проблеми, що здатні постати перед людиною при спілкуванні з інопланетним розумом – у Лема

це розумний океан на далекій планеті. Жанр хорору виникнув частково як реакція на раціоналізм XVIII ст., оскільки прагнення зрозуміти та пояснити все на світі виявилось близьким не всім, то в основу готичного роману – предтечі хорору – лягає інтерес до загадок і таємниць потойбіччя. Першими готичними романами вважають «Замок Отранто» (1764) Хораса Уолпола, «Удольфські таємниці» (1794) Анни Радкліф і «Монах» (1796) Метью Грегорі Льюїса. Успіх цих творів сприяв розвитку роман noir («чорного роману») у Франції і Schauerroman («роман-переляк», «роман-тремтіння») в Німеччині. В Англії на хвилі популярності готичного роману з'явився роман жахів «Франкенштейн» – історія вченого, який взяв на себе роль Бога і створив чудовисько й пізніший зразок жанру – «Дракула» Брема Стокера. Американець Едгар Аллан По не написав жодного готичного роману, але створив безліч зловісних коротких оповідань («макабрична новела»), що істотно вплинули на розвиток жанру. Сьогодні визнаним майстром роману жахів кінця XX і початку XXI ст. є Стівен Кінг.

Відповідно до цього, до літературної фантастики і фентезі належать будь-які прозаїчні художні твори, в яких дія відбувається в іншому світі або світах і / або в іншу епоху. Зазвичай у жанрі фентезі наявне чаклунство, а герої наділені надприродними властивостями. Художня специфіка казкової і міфологічної умовності, як у випадку з фантастикою і fantasy, найяскравіше проявляється на рівні головної сюжетної інтенції, яка, по суті, і задає параметри дії: просторово-часовий континуум, характер конфлікту, типи персонажів і форму оповіді. Казковий сюжет будується на розв'язанні головним героєм якогось конфлікту або завдання, в процесі якого він зустрічається з певними труднощами або лиходіями. Тож парасольковий термін «фентезі» може поєднувати художні тексти, написані в жанрі магічного реалізму, фантастики, іноді хорору, а також світ дитячої книжки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалів Ю. Літературознавча енциклопедія : у 2 томах. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. С. 53 – 56.